

ȘI EU AM TRĂIT ÎN
COMUNISM

ȘI EU AM TRĂIT ÎN COMUNISM

IOANA PÂRVULESCU EDITOR

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Fotografii: Emanuel Tânjală
Redactor: Oana Bârna
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Iuliana Glăvan
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS , 2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Și eu am trăit în comunism / ed.: Ioana Pârvulescu. –
București: Humanitas, 2015
ISBN 978-973-50-5060-3
I. Pârvulescu, Ioana (ed.)
821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

*Părinților noștri,
Copiilor noștri
Și, nu în ultimul rând, nouă.*

Prefață

Comunismul nostru cel de toate zilele

Toți oamenii din Est, oricare le-ar fi orientarea ideologică, au obligatoriu o prejudecată împotriva istoriei. De ce? Fiindcă i-au fost victime. Toate țările astea lipsite de destin din estul Europei sunt țări care au fost invadate și subjugate: pentru ele istoria e în chip necesar demonică. (Cioran)

Mi-am început viața în comunism. Forma în care ne trăim istoria este cotidianul. În orice epocă, omul e prins în plasa grijilor și întâmplărilor zilnice: ce mănâncă, unde doarme, cu ce se îmbracă, o întâlnire cu prietenii, o dragoste, nașterea unui copil, un examen, serviciul, administrația, banii, timpul liber, cumpărăturile, problemele de sănătate. Până la urmă, dincolo de marile falii care marchează epocile, din asta e țesută, pentru fiecare dintre noi, istoria. Altfel spus, marea istorie este cea care-ți modelează cum vrea ea, nu cum vrei tu, viața de zi cu zi și CV-ul. O celebră vorbă a lui Malraux spune că moartea îți transformă viața în destin. Citarea este mereu trunchiată, accentul fiind pus de romancierul francez tocmai pe ceea ce se uită îndeobște: *tragedia* morții este aceea de a-ți transforma viața în destin. De fapt, istoria face această operație, te închide și te paralizează în chihlimbarul ei ca pe o insectă, iar prin asta e tragică și seamănă cu moartea.

Am fost mereu preocupată de viața cotidiană și mi s-a părut că ea dă seama de reușita sau eșecul unei lumi, unui sistem, unei vieți. Că numai cunoscând-o pe aceasta aflu adevărul despre istorie. N-aș fi crezut niciodată că voi dori să-mi amintesc sau să reconstitui din fărâme cea mai închisă parte a vieții mele (deși, la urma urmei, anii tinereții). Dar s-a întâmplat ca, în sfertul de veac care a trecut de la schimbarea lumii în care trăisem și nu mai voiam să mă întorc niciodată („mai bine mort decât comunist“, cântam în decembrie 1989), diverși oameni cu

adevărat necăjiți sau doar văicăreți, de bună-credință sau cu conștiința încărcată, să spună că „era mai bine înainte“. Faptul că n-au izbutit în viața din libertate – și este adevărat că lumea de azi are, la rândul ei mari defecte, ca orice lume, dintotdeauna, și că nici primejdiile de acum nu sunt neglijabile – îi face să spună că era preferabilă închisoarea noastră cea de toate zilele de dinainte. S-a mai întâmplat ca, stând de vorbă cu persoane deosebit de rafinate din Vest, să fiu întrebată, cu un ton de complicitate: „Fie vorba între noi, era chiar așa de rea viața în comunism?“ În fine, mi s-a întâmplat și ca oameni care s-au născut, ei, în libertate să-mi explice, cu fraze prefabricate și-ntr-o nouă limbă de lemn, cum a fost și cum este de fapt comunismul. Gata-gata să mă convingă, însă un lucru le-a stat împotriva: eu chiar trăisem acolo. Pentru toți aceștia, cea mai bună replică, singura convingătoare, ar fi o întoarcere în timp: să trăiască nu o viață, nu un an, ci măcar o zi în comunism. Dar nu ca turist, unul care face o mică experiență primejdioasă, așa cum unii fac sporturi extreme ca să simtă fluxul adrenalinei, ci împrumutând și psihicul unui om care știe că s-ar putea ca toată viața lui să se desfășoare așa, clipă de clipă și an de an, până la sfârșit. Și că, după moartea lui, și viața copiilor lui va fi, clipă de clipă și an de an, așa.

Să retrăim, așadar, prin amintirile care urmează, o zi din comunism, la fel cum Ivan Denisovici din nuvela lui Soljenițin trăiește o zi în lagăr. El, cel puțin, știa că are 3 653 de asemenea zile „aproape fericite“. Noi însă n-aveam habar cât va dura situația fără ieșire în care eram, și nici pentru ce fuseserăm condamnați. De aceea, când în 21 decembrie 1989 comunismul din România a căzut a fost ca și cum un popor întreg ar fi primit *grațierea*. Ca și cum s-ar fi deschis porțile închisorii și am fi năvălit cu toții afară, îmbrățișându-ne toată lumea cu toată lumea. Atunci a fost prima dată când ni s-a părut că nu îndurăm istoria, ci, în fine, o facem. Atunci, da, a fost unicul moment în care oamenii din România au fost egali, egali în bucurie. Și singura dată când s-au simțit

învingători. Poate suna straniu, dar comunismul și-a realizat una dintre țintele utopice, fericita egalitate, doar într-un singur moment, atunci când oamenii au scăpat de el, din el.

Mulți oameni din generațiile care și-au trăit o bună parte a vieții în comunism nu mai există. E ultima șansă ca micile noastre mărturii, ale celor încă vii, să se audă și să reconstituie istoria așa cum am trăit-o noi, oamenii din Est, așa cum am simțit-o cu adevărat. La buletinul meteorologic ți se dă temperatura, dar la ea se adaugă diverse circumstanțe pe care termometrele nu le înregistrează: vântul, iradierea din pereții clădirilor, umiditatea etc. Meteorologii precizează: 39 de grade Celsius, dar în realitate se simt 43. Sau zero grade, dar *feels like* -10. Despre așa ceva este vorba în această carte, despre ceea ce s-a simțit cu adevărat din cauza micilor circumstanțe pe care termometrele istoriei nu le înregistrează niciodată. De precizat că temperatura istorică era deja extremă.

Am adunat în carte felii de viață cotidiană din anii comunismului. Așa s-a concretizat pentru noi, oamenii din Est, comunismul. Așa l-am trăit, așa l-am simțit pe pielea noastră. Uitarea a început imediat ce comunismul a căzut. Deja s-au maturizat, până azi, generații care nu mai au ce să uite: s-au născut în altă lume, „pe altă planetă“. În curând toate aceste detalii vor dispărea cu desăvârșire și nu se va mai ști cum a fost cu adevărat. E ca și cum s-ar topi în neant o parte din noi. Cine știe, poate partea cea mai bună din noi, cea care iese la iveală în momentele rele, grele (deși mie nu mi s-a părut că s-ar fi întâmplat neapărat așa cu noi toți, atunci; existau, dimpotrivă, specialiști în a scoate la iveală ce e mai rău din oameni). Și, oricum, nimeni nu cred că vrea să rămână în lagăr doar ca să-și arate calitățile. Au venit și vor mai veni istoricii, sociologii, specialiștii de toate felurile. Vor număra morții și viii, vor compara diverse costuri imediate și de durată, vor analiza cauze și efecte și vor face un tablou sintetic al Istoriei. Din care va lipsi un singur lucru: noi, „oamenii din Est“, mai exact din România. Vor

lipsi, inevitabil, absolut toate detaliile concrete ale vieții fiecăruia dintre cei care au trăit comunismul pe pielea lor. Dar nici măcar noi, care ne amintim câte ceva, nu ne cunoaștem unii altora poveștile zilnice. A venit timpul să le aflăm.

*

Cartea aceasta nu conține ideologie și nu pornește de la premise politice. Dacă din ea rezultă o concluzie politică sau o voluptate estetică, aceasta e problema intimă a cititorului. Aici sunt adunate simple amintiri cotidiene. Așadar nu va fi vorba de închisori, de sisteme de represiune, de evenimente ieșite din comun, ci de viața cea mai banală cu puțință, aceea în care te trezești din somn, te speli, mănânci (eventual) micul dejun, pleci la serviciu și așa mai departe. Se va vedea însă că, în comunism, banalul e cel mai spectaculos lucru. Dar e vorba de un spectacol involuntar, în care n-ai vrea să fii distribuit. Mărturiile acoperă toată gama: de la ciudat la grotesc, de la înfiorător la simplul fior, de la epic la poezie. Un singur mic exemplu: frigul creează în diverse secvențe din carte poezia dramatică a aburului. Aburul care iese din pânțelele pacientului deschis pe masa de operație, aburul care dispare de pe bucatele nuntașilor aduse de chelneri într-un salon complet înghețat și este înlocuit imediat cu fuioarele albe care ies din gura mesenilor, aburul din gura actorilor în sala de spectacol și cel din gura elevilor în sala de clasă.

Autorul acestui volum e colectiv. La fel și personajul său principal. Oameni de toate vârstele și profesiile, din toată România, femei și bărbați care, în majoritate, nu se cunosc între ei (în orice caz, pe vremea aceea nu se cunoșteau între ei). Cea mai tânără persoană din carte este născută în 1981, are așadar 34 de ani, iar decana de vârstă, născută în 1923, a împlinit 92 de ani. Se acoperă un arc de timp de vreo 60 de ani. Fiecare participant a venit cu *zi de zi*-ul lui. Le-am solicitat întâmplări *banale* din viața lor, devenite azi expresive, semnificative. Absurdul a

devenit firul roșu al cărții, iar aici culoarea firului este chiar justificată. Relatate la persoana întâi, pe cât posibil neutru, fără virtuozități stilistice care să deformeze în vreun fel faptul nud. Flash-urile sunt grupate pe capitole tematice și, prin mărturiile strânse de la oameni de vârste foarte diferite, se acoperă cam toată perioada comunistă, de la abdicarea forțată a Regelui, în decembrie 1947, până în decembrie 1989. În fiecare capitol există, dacă e cazul, un fir cronologic, iar fiecare deceniu are trăsături proprii, ușor de distins.

Patru decenii: îngrijorător de mult la scara vieții unui om. Cioran înțelege istoria abia pe la 40 de ani: „Am descoperit istoria de care habar n-aveam. Și trebuie să vă spun că am fost *consternat*. E cea mai mare lecție de cinism care se poate închipui. Luați orice epocă a istoriei, studiați-o mai în profunzime și veți vedea ce concluzii cumplite se desprind din ea. Pentru oamenii din Estul Europei, care au fost întotdeauna obiect al istoriei, ea este un lucru execrabil.“¹ În ce mă privește, născută în plin comunism, am trăit 29 de ani istorici „acolo“, așadar, de când m-am născut până pe 21 decembrie 1989, 10 572 de zile, vorba lui Ivan, „aproape fericite“ (am numărat și zilele în plus din anii bisecți). Mult mai mult decât Ivan Denisovici în lagărul lui.

Poate că o carte limpezitoare despre anii comuniști trăiți pe pielea noastră n-ar trebui să aibă întâmplări și fapte, ci numai o suită de fraze care să înceapă cu *nu*. Ce *nu* aveam voie, ce *nu* aveam, pur și simplu, ce *nu* făceam, ce *nu* eram. Comunismul e mai degrabă „nu“ decât „da“, însă a-l evoca acum prin interdicții ar deveni monoton, apăsător și plicticos, cum și era. Am preferat, de dragul cititorilor, o variantă care să nu semene cu o pedeapsă. O variantă care să semene, mai degrabă, cu o terapie, cu un început de vindecare.

Am distribuit micile piese de mozaic ale fiecărui participant la volum într-un desen coerent, un adevărat roman al comunismului.

1. „Misterul, aventura și nebunia vieții“, convorbire cu Léo Gillet, trad. de Vlad Russo (în *Convorbiri cu Cioran*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 56).

Lucrurile s-au legat într-un mod uluitor și n-am avut nevoie să verific, ca-n gazetărie, acuratețea informațiilor: fiecare poveste are o confirmare sau două sau mai multe, în textele altor participanți, deși cei în cauză nu se cunosc și nu știau unii de alții.

A ieșit o carte neașteptat de tonică. De ce? În primul rând pentru că, oricât de târziu, am învins totuși. Apoi pentru că, oricât de dificile ar fi viețile noastre de-acum, prin comparație cu ce a fost, nu te poți bucura îndeajuns de schimbare. Am supraviețuit catastrofei și o putem povesti cu voluptatea, cu melancolia și uneori chiar cu zâmbetul cu care oamenii își povestesc necazurile depășite. Nu fac parte dintre optimiștii energici care cred că omul e deasupra vremurilor. Poate martirii, eroii sau sfinții, dar nu noi, oamenii obișnuiți. Cred, în schimb, că omul poate prinde minte, că poate învăța ceva din vremurile trecute. Poetul G. Bacovia are o strofă pe care comuniștii au folosit-o în favoarea lor: „Mi-am realizat / Toate profețiile / Politice. / Sunt fericit...” Marin Preda povestea însă că, în realitate, poetul scrisese: „Mi-am realizat / Toate profețiile / Politice. / Sunt lămurit...” și că numai intervenția abuzivă și conformistă a soției lui, în volumul din 1957, a modificat mesajul. Poezia se numește *Cogito, gândesc!* Una dintre multele întâmplări simbolice din acei ani. Să sperăm că această carte e limpede și pentru cei care au cunoscut, și pentru cei care n-au cunoscut vremurile evocate aici și că, la sfârșitul ei, cititorul va putea spune: „Sunt lămurit.” Nu e neapărat necesar ca omul să repete aceleași greșeli, cum i s-a întâmplat de atâtea ori de-a lungul istoriei. Ar putea, măcar, să facă altele mereu noi (ca într-un film extraordinar, *Ziua cârțiței, Groundhog Day*).

Nu există vaccin împotriva molimelor istorice. Ar fi foarte simplu ca, încă de la o vârstă fragedă, părinții să-și vaccineze obligatoriu copiii împotriva fascismului, comunismului și a oricărei alte boli mortale care a făcut ravagii de-a lungul timpului. Singurul vaccin împotriva molimelor istorice rămâne cartea.

Ioana Pârvulescu
23 iunie 2015

Mulțumiri

Tema acestei cărți a stârnit trei feluri de reacții: entuziasm la multă lume, teamă (la oamenii care încă nu s-au vindecat de rănilor comunismului sau care vor doar să fie lăsați să uite) și scepticism la alți câțiva (la ce bun, pe cine mai interesează?). Le mulțumesc tuturor.

Le sunt recunoscătoare celor care se află incluși în paginile următoare (pe cei mai mulți nici măcar nu-i știu!) pentru memorie, pentru excelentele secvențe pe care și le-au decupat din viață și pentru că au dorit să fie în carte, înțelegându-i rostul.

Mulțumiri speciale se cuvin aduse tuturor celor care m-au ajutat cu mare generozitate să strâng acest material: Oana Bârna (care e și redactorul volumului), colegii mei de la Litere, George Ardeleanu, Andrei Cornea, Rodica Zafiu, Ioana Bot (din Cluj), apoi Cristina și Cătălin Cioabă, Radu Paraschivescu (căruia i se datorează și câteva detaliate articole din *Dicționarul* final), Adriana Bittel, precum și doctorii Cătălin Vasilescu și Anca Marinescu. Le mulțumesc, de asemenea, lui Robert Șerban (din Timișoara) și, deloc în ultimul rând, deși e mereu ultimul în listele alfabetice, lui Vlad Zografi, pentru utilele lui sfaturi. Tuturor acestora recunoștința mea și pentru textele proprii, și pentru susținerea prietenească.

Le mulțumesc celor care au înțeles de la început tiparul cărții, scutindu-mă de nenumărate mailuri ajutătoare, dar și celor care și-au scurtat textele inițiale – operație dureroasă – ca să devină flash-uri fără ideologie, fără psihologie și pe cât posibil chiar fără literatură, așa cum le-am cerut.

Îi mulțumesc mamei mele pentru că a scris, la 82 de ani, scurtul text autobiografic intitulat *O viață*, ale cărui secvențe din comunism mi-au întărit convingerea că e necesară o asemenea carte, îi mulțumesc că nu m-a lăsat să devin președintă de detașament de pionieri în clasa a V-a (ca să nu-mi pierd timpul cu fleacuri, zicea ea) și că m-a sfătuit prietenește să nu intru în PCR, dacă voi fi îndemnată (și am fost), cu toate consecințele negative care puteau decurge din refuzul de-a o face.

Mulțumesc mult Editurii Humanitas și întregii echipe dinamice de acolo, condusă de Lidia Bodea, care este directorul general al editurii și participant entuziast la volum. Le mulțumesc redactorului-șef Radu Gârmacea, departamentului tehnic condus de Manuela Măxineanu, Dan Dulgheru, care a prelucrat fotografiile, Iuliana Constantinescu, care a paginat cartea, Iuliana Glăvan, care a făcut corectura, trebuie neapărat menționați în această listă. Mulțumiri li se cuvin și autoarei copertei, Angela Rotaru, și lui Emanuel Tânjală, care a oferit teribile fotografii-document pentru fiecare capitol.

Îi mulțumesc lui Gabriel Liiceanu, fără de care Editura Humanitas n-ar fi existat și n-ar fi dăinuit, că nu s-a blazat, că n-a refuzat ideea unui asemenea volum, înțelegând de la bun început că nu este doar „încă o carte despre comunism“, și că și-a găsit răgaz să scrie aici. Îi sunt recunoscătoare pentru încrederea pe care mi-a acordat-o.

Aș dori ca toată lumea să considere această carte un cadou la 25 de ani de la intrarea noastră într-o altă lume și de la întemeierea Editurii Humanitas.

Nu, nu le mulțumesc comuniștilor, fără de care această carte n-ar fi existat.

I.P.

1

Nicăieri nu-i mai bine
ca acasă!

*Și eu am locuit în Arcadia comunistă.
Încercam să simt că nicăieri nu-i mai bine ca acasă. Era așa:*

Picătura de la etajul 4. Locuiam împreună cu soția mea la Fetești, singurul loc unde putuserăm găsi amândoi (astfel că n-am fost nevoiți să ne despărțim) câte un post de profesor de matematică. Blocul avea patru etaje, iar apa curgea rareori. De altfel, la noi, la patru, nu ajungea niciodată mai mult decât un firicel, asta dacă cei de jos aveau apă. Stăteam cu robinetul de la cadă deschis tot timpul, chiar și când plecam de-acasă. Cam într-o săptămână reușeam să umplem cada, picătură cu picătură, dar era doar ca să avem ce folosi la WC. Oamenii din Fetești se spălau în Borcea, un braț al Dunării. Le-am urmat exemplul. (V.A.)

Lampa-calorifer. În anii '80 au fost destule ierni în care caloriferele erau golite, ca nu cumva să înghețe apa în ele și să plesnească țevile. Când mă întorceam din autobuzul înghețat în mansarda înghețată, aprindeam lampa. Era o lampă veche, cu abajur metalic, solid, vopsit maroniu. Stăteam lângă lampă și-mi încălzeam mâinile, înghețate și ele, la abajur. Era cald, dar nu fierbinte, așa că-mi puteam ține degetele învinețite până se dezmoțeau și se făceau roșii. Era singura sursă de căldură din casă. Apoi începeam să mă dezbrac de multele haine de stradă și să mă îmbrac cu și mai multele haine de casă. La culcare mă dezbrăcam de multele haine de casă și mă îmbrăcam cu multele haine de culcare, dintre care nu lipsea o căciulă. (I.P.)

Knockout. Într-o sâmbătă seara, pe la ora 9, în iarna lui 1987. Eram singur acasă, părinții plecaseră undeva, nu mai știu unde. De vreo trei

ore se luase curentul. Asta se întâmpla aproape zilnic, de câțiva ani, deși de la Severin, unde locuiam, până la Porțile de Fier I, de unde năvăleau gigawații, erau doar vreo 10 kilometri. În casă, 7 grade. Ai mei nu voiseră să pună o sobă în apartament, la fel ca majoritatea vecinilor din bloc. Din blocuri. Nu știu dacă din motive estetice (arăta aiurea să scoți coșul pe unul dintre geamuri, iar apoi să-l urci, de la etajul 2, până sus, spre cer) sau din cauza spaimei de incendiu. Cert e că era un frig crâncen.

Eram îmbrăcat ca pentru mers afară; doar că în picioare nu aveam cizme, ci niște ciorapi groși de lână, trași peste două perechi de șosete flaușate, iar geaca de iarnă era înlocuită cu un pulover, de lână și el, prin care nici glonțul, nici molia n-ar fi putut trece. Și pe cap aveam un fes, cu moț. Stăteam sub plapumă și încercam să citesc ceva la lumina felinarului. Eram acolo de-aproape un ceas, mi-era frig. Am hotărât că trebuie să mă încălzesc. Am ieșit de sub plapumă și mi-am mișcat brațele și picioarele. Am făcut genuflexiuni. Mi-am frecat palmele. M-am bățâit ca un apucat. Din gură-mi ieșeau aburi. Trebuia să scot frigul care-mi intrase în oase.

Am început să fac flotări. Nu mergea, eram prea gros îmbrăcat. Mi-am dat jos flanelul de lână. Era mai bine, eram mai mobil. 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32. Efortul meu n-avea efect; oboseam, dar nu mă încălzeam. Am hotărât să fac flotări cu bătaie. Adică să bat din palme o dată și apoi să-mi sprijin mâinile pe covor. Și iarăși să bat, și iarăși să mă sprijin. Era mai distractiv, mai antrenant, poate și mai... fierbinte. Am făcut câteva serii. Parcă, parcă sângele căpătase nițică viteză. Parcă era mai bine. Am făcut o pauză și am mers la bucătărie să beau puțină apă. M-am uitat pe geam: tot cartierul era în beznă. La unele ferestre se vedea cum pâlpaie ceva gălbui. Lumânări, lămpi cu gaz, felinare. Sau poate focul din sobe și godinuri. M-am întors, pe pipăite, în camera mea. Mirosea a gaz. Nu de butelie, ci de felinar. Am făcut flacăra mai mică. M-am mai mișcat puțin și m-am așezat din nou pe genunchi, lângă pat. Urma o serie nouă de flotări cu bătaie. Când am ajuns la zece, m-am oprit. M-am

întrebat: ce-ar fi să încerc cu dublă bătaie din palme? Pac-pac! Trebuia să împing mai puternic, ca să stau mai mult în aer, astfel încât să am timp să-mi ating palmele de două ori – și apoi să mă sprijin în ele. Ce mare lucru? Eram vânos și ușurel, vreo 64 de kile. Am tras aer polar în piept, am împins cât am putut, am făcut pac-pac, dar n-am mai apucat să pun mâinile pe covor. Am dat direct cu bărbia. M-am trezit din KO când s-au aprins becurile. Zâmbeam, venise curentul. (R.Ș.)

În găleată. Eram medic la țară în satul Berzunți, fără canalizare. Locuiam în gazdă, și iarna trebuia să-mi fac singur rost de lemne, era o zonă fără gaz metan. Pădurarul mă trimitea la primar, primarul mă trimitea înapoi la pădurar, așa că pățeam ca-ntr-un text literar celebru, ieșeam în primăvară, chiar în vară, fără să fi făcut rost de lemne. Mă culcam cu paltonul și căciula, sub plapumă. Într-o zi am vrut să-mi iau un pahar de apă din găleata pe care o țineam plină, lângă „cămin“. Înghețase bocnă. (Al.Ț.)

În acvariu. Iernile anilor 1984–1986 au fost deosebit de grele. Gazele nu mai aveau presiune și numai la etajele superioare ale clădirilor pâlpâiau noaptea, dar era imposibil să te încălzești, să gătești, să te speli. Eu locuiam într-o casă cu sobe de teracotă care în mod normal funcționau cu gaz, dar flacăra nu se mai aprindea nici ziua, nici noaptea. Am scos arzătoarele și am pus lemne pe foc. Din fericire aveam, pentru că bărbatul meu era sculptor și lucra în lemn. Noaptea se auzeau oameni care tăiau copacii prin parcuri. La serviciu aveam un acvariu, care, într-o noapte, a făcut o pojghiță groasă de gheață și am găsit morți, pe fund, toți peștișorii roșii. Îmi era foarte frig, și acasă, și la birou. Mă încălzeam numai mergând pe jos de acasă până în Pipera și înapoi. Toți eram nespălați și miroseam urât. La birou, timp de opt ore, stăteam pe scaune înveliți în pături, cu mănuși și căciuli, și ne încălzeam bând votcă. Nu aveam voie să punem reșourile în priză. Prima iarnă m-a

luat pe nepregătite, dar în anul următor am cumpărat pantaloni și pufoaice matlasate, am cusut din timp întregii familii halate lungi din molton (cum erau cele de spital), am făcut perdele de iarnă din molton, am cumpărat o plită electrică și am aranjat să facem duș la o rudă. Devenisem expertă în tehnicile de supraviețuire polară. (I.C.)

Lumina din caiete. Anii '80, iarna. Fără apă caldă, fără căldură și, vreo câteva ore pe seară, fără curent electric. Dar cu faimoasele „datorii externe“ gata să fie plătite. Dacă, întrucât locuiam la casă, căldura și apa caldă se rezolvau cumva aprinzând focul în sobe, pentru curentul electric variantele de substituție erau modeste, frustrante și, în general, înecăcioase: lumânări (lumină puțină, dar și fum puțin), opaiț cu gaz (lumină ceva mai multă, fum și miros pe măsură). Însă, cu lumină multă ori puțină, cu fum mult ori puțin, în miros de ceară sau de gaz, temele și lecțiile pentru a doua zi trebuiau făcute. Ajunsesem la o distribuire a rezolvării lor în funcție de... sursa de lumină: cele mai grele, și la care aveam de scris mai mult, la lumina zilei; cele nu foarte complicate, la lumina chioară a veiozei; cele ușoare, la lumina lumânării (opaițul o ajuta pe mama să vadă ce se poate încropi pentru masa noastră de seară). Româna, matematica, fizica și chimia aveau prioritate, deci și lumină. În schimb, geografia și biologia rămâneau să fie bâjbâite în semiîntineric și fum, iar paginile lor erau din belșug presărate cu ceara picurată din lumânarea care, asemenea caietelor, stiloului, echerului și radierei, ajunsese să fie una dintre rechizitele obligatorii ale școlarului român în epoca de aur. (L.B.)

Flacăra de la subsol. Iarna anului 1984 a fost una din cele mai grele. Apartamentul în care stăteam cu chirie se afla într-o vilă de două etaje în Parcul Domenii, aproape de Institutul Agronomic. Acolo trăiam împreună cu părinții și cu fiul meu de 5 ani. Ca să ne încălzim cât de cât, trebuia să menținem centrala de gaze a blocului în funcțiune. Pentru

a reuși această performanță, era nevoie să coboare careva dintre noi în subsol, la fiecare oră, ca nu cumva flacăra de gaz să se stingă. În cazul dramatic în care flacăra se stingea, era nevoie de intervenții timp de două-trei zile la cei ce ne livrau gazele pentru a-i convinge să mărească presiunea, în așa fel încât să putem reaprinde centrala.

Ca să ne menținem caloriferele călâi, nu calde, formaserăm o echipă foarte bine organizată din toți cei opt locatari ai micii noastre comunități. Știam că, dacă pe „schimbul tău”, flacăra centralei se stinge, exista pericolul să arunci toată casa în aer atunci când încerci să o reaprinzi. Slavă Domnului, casa există și azi.

Rolul meu începea după ora 9 seara, eram păzitoarea „flăcării sacre” până la 5 dimineața, când misiunea era preluată de vecinul de la etajul 2. O să mă întrebați de ce făceam eu de pază noaptea. Întâi și-ntâi pentru că în afara fiului meu care avea 5 ani, eram cea mai tânără din acel bloculeț. Părinții mei și ceilalți vecini aveau vârste între 60 și 70 de ani și probleme de sănătate. Așadar, părinții mei și restul vecinilor se ocupau de supravegherea flăcării în timpul zilei.

Când veneam acasă de la institut, mă odihneam până la 9 seara, când preluam misiunea. Îmi puneam ceasul să mă scoale la fiecare oră ca să fug jos. Învățasem tot ce se putea învăța despre culoarea și dimensiunea unei flăcări de gaz la o centrală mică. Știam că, dacă simt miros de gaz (noi locuiam la etajul 1), trebuia să fug la subsol, să deschid toate geamurile din camera centralei și să închid gazul. Făceam toate aceste eforturi pentru a ne da iluzia că avem căldură. De fapt, caloriferul era aproape rece, însă cel puțin aveam speranța că nu vor îngheța țevile.

Dar iată că în februarie țevile au cedat la ger. Presiunea la gaze a scăzut dramatic și am rămas în frig trei zile, timp în care camera s-a umplut de țurțuri mici, albi ce atârnav grațios de țeava caloriferului. A fost o experiență absolut îngrozitoare, cu toate că pentru fiul meu era amuzant să vadă țurțuri în casă.

Cuprins

<i>Prefață. Comunismul nostru cel de toate zilele</i>	7
<i>Mulțumiri</i>	13
1. Nicăieri nu-i mai bine ca acasă!	15
2. Orașul nostru iubit	27
3. La serviciu	37
4. La muncă voluntară și patriotică	53
5. Timp liber	59
6. Sărbători noi și vechi	71
7. În călătorie	81
8. Oficiale	101
9. Scăpate de sub control	113
10. Cozile	137
11. Administrative, instituționale	149
12. Școală	201
13. Facultate	225
14. La munci agricole	249
15. În vacanță, în concediu	267
16. Medicale	275
17. Dar cu dragostea cum stați?	303
18. Mâncare și băutură	315
19. Haina face pe om	339
20. Diverse	345
<i>Mic dicționar de termeni din comunism</i>	365
<i>Participanții la volum</i>	385